

Dollin - ískoyti til føroysku útgávuna

Í 2014 kom út nýggj bók um Dollan á enskum. Hetta er grundleggjandi sama søgan sum í bókini frá 2010, men her er komin við tann gransking, sum er gjørd síðan fyrra bókin kom út.

Her skal verða tikið við tað týðningarmesta av tí, sum er komið afturat. Her er serliga talan um staðfestingina av, at tær myndir av lamlostaðum congobúgvum, sum í 100 eru eru tilskrivaðar øðrum í veruleikanum eru tiknar av D.J. Danielsen.

Viðurkenningin hjá Casement

Síða 49 skal hava hetta ískoyti:

Hvørgin missiónin vildi hava nakra samsýning fyri at hava latið skip og mann til ferðina hjá Casement. Men tað helt Casement ikki vera rímligt. Tann 13. oktober 1903 skrivar hann bræv til bretska uttanríkisráðið, har hann m.a. sigur:

“Hjálpin, sum eg havi fingið frá Danielsen hevur havt sera stóran týðning. Uttan hansara hjálp hevði eg ikki kunnað komið so víða á míni ferð.

Henry Reed er eitt av teimum eldru skipunum, sum siglir á Congoánni, bygdur í 1885. Eg haldi, at tað var fyrst og fremst dugnaskapin hjá Danielsen og hansara arbeiðssemi fyri at takka, at skipið kundi haldast siglandi so leingi við mær umborð.

Hevði tað ikki verið fyri teirri hjálp, sum eg fekk frá Amerikansku Baptistamissioni, sum lótu meg fáa hetta skip til láns, og Congo Balolo Missionini, hevði henda ferðin ikki kunnað verið gjørd. At ferðast við skipum hjá almennum myndugleikum hevði neyvan nakað komið burtur úr.

Eg fari at biðja viðkomandi myndugleikar um at samsýna hesar missiónir, sum hava verið so beinasamar. Eg mæli til at lata baptistamissioni £ 25 sum eina viðurkenning fyri lánið Henry Reed og Balolomissionini £ 20 sum eina viðurkenning fyri ta tænastu, sum D.J. Danielsen uttan nakað himpr gav mær”.

Bræv váttaf týdningin av Dollanum

Tað fyrsta, sum sæst til heimkomuna hjá Dollanum til Bretland er eitt bræv, sum er skrivað av Grattan Guinness til Morel 16. oktober 1903, einans fáar dagar eftir, at Dollin var komin aftur til Bretlands.

Hetta bræv hevur verið ókent í meira enn 100 ár og verður endurgivið í fullum líki:

Góði harra Morel

Fyrigev mær, at eg ikki beinanvegin svaraði vinarliga fjarriti tygara við brævinum, sum kom aftaná.

Tað var við stórum áhuga, at eg las tygara bókling [helst Congo Slave State, um støðuna í Congo]. Eg eri takksamur fyri, at hann verður býttur út ókeypis, og eg rokni við, at hann kemur víða um. Lat meg vita, hvussu nógvar av hesum bóklingum, eg kann fáa, tí eg havi áhuga fyri at tær kunnu koma í hendurnar á so mongum vinum sum gjørligt.

Ein av okkara maskinmeistarum, Mr. Danielson, er beint komin heim frá Congo. Gjøgnum tveir mánaðir, áðrenn hann fór úr Vestur Afrika, hevur hann verið í fylgi við “His Mayesty’s British Consul”, harra Casement, á eini serligari kanningarferð í økinum hjá ABIR. [Hetta var økið hjá eini gummifyritøku, har framferðin móti fólkinum var serliga harðrend].

Casement er nú á veg heim til Onglands. Hann ferðast ikki gjøgnum belgiska Congo, men gjøgnum franska Congo oman til sjóvarmálan, haðani hann fer heim við ferðamannaskipi.

Eg ivist ikki í, at hann hevur havt eitt umfatandi brævasamband við bretsku stjórnina á ferðini. Tá ið hann kemur heim fer hann at hitta uttanríkisráðharran, Lord Lansdowne.

Sjálvandi hevur Mr. Danielson sæð júst tað sama sum Casement, og hann hevur eisini skrivað hetta niður, sum hann hevur sæð.

Eg skilji á honum, at Casement bað hann um at vera varin við, hvat hann segði, meðan hann enn var í Afrika, men tá ið hann var komin aftur til Bretlands, stóð honum frítt at greiða frá øllum, sum hann hevði sæð.

Spurningurinn er nú, um vit skulu greiða frá öllum hesum í komandi Regions Beyond, [mánaðarblaðið hjá missióninni]. Men hetta valdast, hvat stýrið fyri okkara missión heldur vera besta háttin at almannakunngera hetta tilfar.

Um vit gera av at hava eina serliga grein í Regions Beyond, havi eg ógvusligar myndir, sum vísa ræðuleikar, sum ikki bert eru frá fyrr í tíðini. Eg havi tríggar ræðuligar myndir tiknar teir seinastu tveir mánaðirnar av lamløstaðum fólki. Um tygum hava hug at almannakunngera nakað í tygara blaði av tí, sum vit prenta í Regions Beyond, so vilja vit fegin geva tygum nakrar blokkar. (Tað vóru 3 myndir í hvørjum blokki.)

Tað einasta, sum kann fáa okkum at ivast, er, at vit vilja ikki spilla nakað fyri Casement í hansara komandi samskipti við bretska stjórnina. Men tá ið hann hevur givið Danielson nevnda loyvi, kann tað vera, at vit prenta tað beinanvegin. Vit skulu siga tygum frá, tá ið avgerðin verður tikin.

Í meðan fegnist eg um, at tygum hava gjørt so nógv fyri at varpa ljós á hesi viðurskipti, so bretska almenningurinn kann fáa at vita, hvussu tað siviliseraða Europa háttar sær móti verjuleysum afrikanarum.

Lat hetta vera okkara millum.

Bestu heilsur

H. Grattan Guinness.

Var partur av ætlanini hjá bretska uttanríkisráðnum

Tað er greitt, at bretska uttanríkisráðið hevði ætlanir í sambandi við tilfarið, sum Dollin hevði heim við sær úr Congo.

Í fundarbókini hjá starvsnevndini hjá Regions Beyond Missionary Union, har Balolo Missiónin var ein partur, er frásøgn frá fundi 6. november 1903.

Her verður víst til fund, sum stjórin í felagsskapinum hevði havt við bretska uttanríkisráðið í samband við ræðuleikarnar í Congo. Í hesi fundarfrásøgn er váttað, at uttanríkisráðið hevði ongar trupulleikar av, at missiónin kunngjordi alment tað tilfar, sum Danielsen var komin heim við. Á fundinum varð kortini skotið upp at bíðast skuldi til í januar ella kanska fyrr.

Hetta vátta enn einaferð tann iva, sum missiónin hevði í hesum máli. Men tað vátta eisini tann virkna leiklut Dollin hevur havt í hesum máli. Hann hevði sín fyrsta almenna fund longu 7. november.

Kann sammetast við “Onkel Toms Hytte”

Umframt tær greinir, sum vist er til í bókini, er ein onnur grein komin undan kavi. Um mánaðarskiftið november-desember 1903 vóru tvær greinir í Daily Record and Mail við frásøgn frá røðu hjá Dollanum á eini trúboðarastevnu í Glasgow 28.og 29. november í 1903.

Her er boðskapurin sjálvsagt nakað tann sami, sum longu er greitt frá. Men her kemur hann eisini inn á sovisjúkuna, sum eisini kostaði mong mannalív.

Hann greiðir frá gongdini við sjúkuni frá tí hon byrjaði og til sjúklingurin doyði. Dollin ivaðist ikki í, at ringu umstøðurnar hjá fólkinum var ein orsök til, at so mong ikki hóraðu undan.

Tað sum er sera áhugavert er sjálv byrjanin til greinina, har tað verður sagt:

Summar av teimum skakandi hendingunum í samband við trælalald, sum eru so væl lýstar av Harriet Stowe í “Uncle Tom’s Cabin” eru so greitt lýstar aftur við teirri ræðusøgu, sum D.J. Danielsen hevur greitt frá sínum upplivingum í Congo. Hann er í Glasgow fyri at fáa stuðul og skapa áhuga frá øllum frælsishugaðum monnum og kvinnum fyri stríðið at loysa fólkið í Congo frá tí trældómi, sum tey liva undir.

Tað áhugaverda her er sammetingin við bókina Onkel Toms Hytte, sum vist er tað heiti vit kenna best. Hetta er ein bók, sum hevur skapað søgu. Hon er um ein amerikanskan træl, og tað verður hildið, at henda bókin veruliga byrjaði amerikanska borgarakríggið, sum í veruleikanum var fyri og ímóti trælalaldinum. Bókini eru komin út á 60 málum og er seld í stórum tali. Í 1903 varð bókin filmatiserað.

So hetta er ikki hissini samanbering. Men hon vátta eisini hvussu sannførandi Dollin var.

Nærri sannleikanum um myndirnar

Í føroysku bókini um Dollan, kom eg til ta niðurstøðu, at myndirnar, sum Dollin tók í Congo av lamløstaðum fólki, vóru horvnar. Men tað mest áhugaverda við í bókini frá 2014 er, at tað eru tær ikki.

Hetta eru tær myndir, sum vóru nýttar teirra fundarrøðini hjá Dollanum, sum varð sett í verk eftir ferðina hjá Casement.

Teir mest umrøddu myndatakararnir eru hjúnini Alice og John H. Harris, sum virkaðu á Balolo missiónsstøðini í Baringa eina 100 fjórðingar niðan eftir Congo ánni, hagar Casement ikki kom á síni ferð.

Tað er alment kent, at tey bæði tóku fyrstu kendu myndina av lamløsting av fólki tann 14. mai 1904. Tá komu tveir menn á teirra missiónsstøð við nýliga avkvettum fóti og hond av barni, sum var dripið av umboði fyri gummifyritøku. Ein sera kend mynd er hon, sum Alice Harris tók í hesum sambandi.

Her byrjaði virkseimið hjá hjúnum báðum fyri Congo rørsluna, og tað er eingin ivi um, at tey bæði gjørdu eitt stórt arbeiði fyri hesa sak í fleiri ár.

Men hetta var **aftaná** virkseimið hjá Dollan, nevniliga í 1904. Hóast hetta verða nógvar myndir, sum Harris hjúnini ikki kunnu hava tikið, tilskrivað teimum, eisini myndir sum uttan iva eru tær hjá Dollan.

Hitt navnið, sum hevur verið knýtt at Congomyndirnar, er William D Armstrong, leiðari á missiónsstøðini í Bonginda, har Dollin virkaði.

Tað verður sagt, at Armstrong plagdi at vevja hvít klæði um kroppin á lamløstaðu fólkinum. So skuldu hesi halda lamløstaða armin á hesum klæði, so hann kundi síggjast betri á myndini.

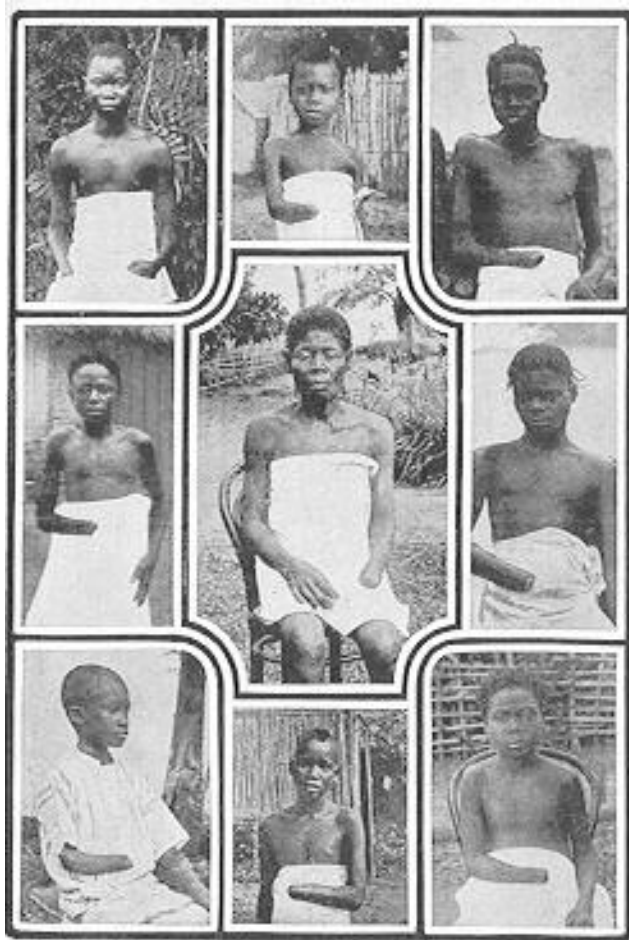
Allar myndir, sum eru tiknar á henda hátt, hava verið kannaðar Armstrong. Men her kundi staðfestast út frá dagbókini hjá Casement, at Armstrong var í hvussu er ikki tann fyrsti at taka slíkar myndir. Tær fyrstu av hesum myndum, sum vit vita um, vóru tiknar í bygdini Ikoko, har Casement vitjaði, áðrenn hann kom til Bonginda, har Armstrong búði. Hann hevur heilt vist ikki verið í Ikoko.

Umframt hava fleiri keldur sagt, at Casement hevði myndirnar hjá Armstrong við sær til Bretlands at verða nýttar í umrøddu ljósmyndafundarrøðini.

Men her kundi eisini út frá dagbókini hjá Casement staðfestast, at hetta kundi ikki vera rætt. Casement kom til Onglands 1. desember 1903, og tá vóru hesar ljósmyndafundarrøðir longu byrjaðar.

Umframt hetta greiðir Casement bert frá **einari** mynd hjá Armstrong, sum hann hevði heim við sær, og tað er eingin grund til at halda, at henda eina myndin hevur havt nakran leiklut.

Samansetta myndin

Tær avkvettu hendurnar gjørdust í myndin av ræðuleikunum í Congo, takkað verið hesum myndum. Tær mest kendu eru í eini samanseting av 9 myndum, sum vóru vístar í einum bóklingi, sum kendi amerikanski rithøvundurin Mark Twain skrivaði í móti stýrinum í Congo í 1905.

Hesar myndir verða framvegis vístar eisini í filmum, sum eru gjördir um hesa søgu.

Henda samansetta myndin kann síggjast nógva staðni á alnótini. Ein myndartekstur er soljóðandi:

“Myndir av persónum lamløstaðir av gummivaktarmonnum, tiknar av Alice Harris og W.D. Armstrong, ca. 1905.”

Tað er lætt at staðfesta, at hetta kann ikki vera rætt. Árstalið eigur at vera 1903, áðrenn Harris tók nakrar slíkar myndir.

Eisini kann staðfestast at minst fimm av hesum myndum eru tiknar í Ikoko, har Dollin og ikki Armstrong var til staðar.

Í minsta lagi trýggjar myndir eru frá Bonginda, og tað er próvfast, at í hvussu er ein av hesum myndum vóru millum tær, sum Dollin tók við sær til Onglands.

Eftir øllum at døma hevur Dollin tikið tær allar. Tær tykjast at vera úr sama myndasavni, og allar eru settar upp á sama hátt. Sharon Sliwinski, canadiskur serfrøðingur í fotomyndum, sigur í eini grein um tvær av hesum myndum, sum eru tiknar í hvør sínum staði, at tær sannlíkt eru tiknar av sama fotografi. Hetta kann bert vera Dollin.

Tá hugsað verður um viðurskiptini sum vóru blivin millum Armstrong og Dollan, er eisini lítið sum bendir á, at teir hava havt nakra myndatøku til felags.

Annars er Armstrong ikki skrásettur í nøkrum brævasavni í samband við hetta mál, og hann sæst heldur ikki at vera nevndur í nøkrum av kannaðu brøvunum.

Stórt sæð einasta skrivliga tilfar sum finst um myndir av lamløstaðum fólki, er um tær hjá Dollan. Felags eyðkenni fyri hesa skrivning er umrøðan av kvettu hondunum, og hetta samsvarar eisini við samansettu myndina.

Tí verður viðurkent, at tað er ikki nakar annar møguligur myndatakari enn Dollin.

Tær finnast annars lættliga við at google t.d. “Congo Leopold atrocities” ella “Mark Twain Congo.”

Tað kann eisini verða skoytt upp í, at í 2004 gjörði BBC ein dokumentar: *White King, Red Rubber, Black Death*.

Hesin filmur kann síggjast við at googla heitið á honum. Filmurin hevur í byrjanini fimm myndir av persónum, sum hava fingið hondina kvetta av. Tær fyra fyrstu av hesum myndum eru tiknar av Dollanum.

Altjóða viðurkenning

Henda nýggja bókin er skrivað við ráðgeving frá serfrøðingum í USA, Bretlandi og Írlandi.

Søgufrøðingar úr hesum londum umframt úr Hollandi, Týskland, Belgia og Noregi geva allir bókini best hugsandi ummæli. M.a. skrivar søguprofessarin Dean Pavlakis í USA, at talan er um eitt framúr avrik, sum aðrir søgufrøðingar kundu lært av. Hann hevur eisini nýtt hesa bók sum keldu til bók sína, sum kom út í 2015 um hetta tíðarskeiðið 1885-1908 í søguni hjá Congo.

Men tann týdnigarmesta viðurkenningin er kortini, at *The Journal of African History* hevur eitt ummæli av bókini í útgávuni, sum kemur seinast í 2016.

Hetta tíðarrit verður útgivið av Cambridge University, sum er eitt tað universitet í øllum heimum sum hevur hægstu tign. At fáa ummæli her er roknað fyri at vera hægsta akademiska viðurkenning, sum tað ber til at fáa yvirhøvdur.

Tann sum skrivar hetta ummæli er søguprofessarin Robert Burrough frá lærda háskúlanum í Leeds í Onglandi.